FORRÁS

Bécs, 1665. november 28. Giulio Spinola bécsi apostoli nuncius Giulio Rospigliosi bíboros államtitkárhoz.
(Archivio Apostolico Vaticano, Segreteria di Stato,Germania, vol. 175, fol. 636*r*–638*v* – *deciffr.*)
Di Vienna dal Mons. Nunzio a 28 November 1665 – Decifrato 17 Dicembre

[Spinola jelentésének bevezető sorai:] *Azon kifejezéseknek, melyeket kezdeti benyomásaim leírásának folyamán Magyarország és Erdély címszavai alatt tettem, megfelelt azon igen jelentős fellépés, melyet a [jelentésemet] követő nap házamban ezen ország kancellárja tett nálam. Tudomására jutottak kifogásaim azon visszaélések felől, melyeket a kinevezett püspök vezettek ott be, s különféle magyarázatokat adott, melyek kifejezték azt az összevisszaságot, melyben ez a különféle szekták által lakott terület található. Elmondta nekem, hogy az említett ország három népre oszlik, magyarokra, horvátokra és németekre. A magyarok a nemességet tekintve nagyobbrészt kálvinisták, a horvátok Isten kegyelméből szinte mindnyájan katolikusok, a németek pedig evangélikusok.* ***És habár különféle vallásúak, abban egységesek, hogy figyelmet fordítsanak a császár gyenge fizikai állapotára****, akit egyébiránt szeretnek mint angyali tulajdonságokkal megáldott fejedelmet. És egységesek abban is, hogy gondoljanak utódjára arra az esetre, ha ennek magva szakadna, hogy ne maradjanak alávetve a törökök zsarnokságának.*

A [vallásilag] megosztott népek küldöttei zártkörű gyűléseket tartottak, és megegyeztek maguk között, hogy végre fogják hajtani kiötlött praktikájukat, miszerint a maga idejében egy erős fejedelmet fognak választani, aki az országot minden más hódító erejétől megvédelmezi. Vagy pedig azon elhatározásukat valósítják meg, hogy szabadságuk nagyobb biztonsága érdekében betagozódnak a Birodalomba. ***A katolikusok azonban****, jelesül a kancellár – aki szinte úgymond despotikus hatalmat gyakorol [Magyarországon] mindenki felett – és az oldalán álló püspökök csatlakozva mindazok óhajához, akik ősi és jól meggyökerezett tiszteletet éreznek a Szentszék iránt, és azt mintegy közvetlen patrónusuknak tartják****, nem értenek egyet a fenti javaslatokkal.*** *Sőt egyezőleg úgy vélik, hogy* ***amikor előállna az alkalom****, nem kellene más lényegi megoldáshoz folyamodni, mint a* ***Pápa védnöksége alá helyezkedéshez****. Ugyanakkor nem került megfontolásra, hogy ez [az elképzelés] nem az Ő rendelkezése nyomán lett felvetve, sem pedig szentséges szándéka szerint életre keltve* [– ez a mondat a nuncius közbevetett kommentje]. *A kérdéssel kapcsolatban a kancellár azon a véleményen volt, hogy figyelmet fordítva azokra az anyagi forrásokra, amelyeket azokból a terhekből teremte[né]nek elő, amelyeket az egyháziak is kénytelenek viselni, vagyis ha ezeket mostantól néhány fontosabb vár karbantartására fordítanák, melyek a főpapok kezén vannak, és amelyeket világi viszonylatban is úgy kormányoznak, mintha ezen erősségek kapitányai lennének (Nyitra példáját hozta elő, amit mindenki az ország kulcsának tart), ebben az esetben úgy ítélte meg, hogy a efféle óvintézkedésekkel megfelelően biztosítani lehet az efféle vállalkozások kedvező kimenetelét, és elejét venni, hogy balul üssenek ki [*– olvasható folytatólagosan Spinola nuncius beszámolója Szelepchény fejtegetéséről. A pápai diplomata szemlátomást igyekezett pontosan visszaadni a kancellár gondolatait, a hosszas körmondatok legalábbis erre engednek következtetni. Ugyanez mondható el saját válaszászról is, melyen átsüt a pápai diplomata mély megelepettsége:]

Miután pedig kimutattam a tetszés jeleit a fölött a tisztelet és hűség fölött, melyet ő és az említett népek a Szentszék irányában mutatnak [- folytatódik a jelentés], *azt feleltem, hogy túlságosan idő előttinek és veszélyesnek tartom e gondolatok felvetését, és hogy az őbenne is meglévő pietás, vallásosság és erények, melyeket kevéssel korábban ő maga a császár ékességeiként ajánlott figyelmembe, nagyobb tiszeletet válthattak volna ki az uralkodó iránt. Kinek-kinek ugyanis leginkább abban kellene szilárdan reménykednie, hogy az igazságos és irgalmas Isten nem hagyja el azt a fejedelemet, aki számos előjogáról lemondott,* ***és császári véréből származó számos utóddal fogja megáldani****. És érintve azt is, hogy dicséretes az óvatosság, amivel fejtegetése titkát kezelte, közbevetőleg megemlítettem, hogy e kényes téma tárgyalása nem nyitható újra a tanácsosok nagy fenntartásai nélkül. Ám ez nem tántorította el a viszontválasztól* [– folytatta jelentését Spinola], *miszerint jól megfontolta, és hogy ez alkalommal* ***a Szentszék nem gondolhatna egy ilyen távoli országának tényleges bekebelezésére****, mivel a környező hatalmas uralkodók mohósága miatt azt nehéz lenne megtartania. Ezért igyekezetük arra irányul, hogy élővé tegyék azt az alárendeltséget, amellyel Magyarország és Erdély a pápa felé tartozik.* ***A Szentatya tudniillik az ország uralkodójának törvényes invesztitúrája által*** *– akit ő nyilvánítana méltónak arra, hogy hasznos uralmat gyakoroljon a rendek felett –* ***egy megegyezés szerinti illő adó formájában*** *élvezhetné mindazon tiszteletet és engedelmességet, amelyet a kancellár közvetítésével ez a legszentebb neve iránt tiszteletteljes és készséges nép tanúsítana számára* [– záródik az eredetileg számkombinációkkal lejegyzett titkos diplomáciai irat].